

A történelem kedvelőinek az emlékezetébe kell idézni, hogy Oroszország gazdasági és politikai életében a mély változások (hadikommunizmus, NEP, a Szovjetunió szétesése) a forgalmi szféra válságának közvetlen reakciójaként keletkeztek. Teljességgel elképzelhető, hogy ilyen fenyegetés ma is fennáll. Ha a gazdaságban a helyzet nem mozdul el a liberális fejlődés irányába, akkor két forgatókönyv a legvalószínűbb: az első szerint az

egy régiók keretein belül államkapitalizmus alakul ki, a második szerint oligarchikus államkapitalizmus keletkezik, amelynek alapvető szubjektumai a központi államapparátussal összenőtt legnagyobb pénzügyi-ipari csoportok. Mindkét esetben lehetetlenné válik a képzett munkaerőt alkalmazó teljes értékű magánvállalatok működése, tehát lehetetlenné válik az igazi középosztály kialakulása.

Egy utódállam gondjai és tervei: Kazahsztán

Növekedés és csökkenés

Az utóbbi években a köztársaságban a GDP bizonyos mértékű növekedése figyelhető meg, amellyel a GDP szerkezetének gyors változása jár együtt. A termelő szektorok (ipar, építés, mezőgazdaság, szállítás és telekommunikáció) aránya csökken, a nem termelő szektor aránya viszont jelentősen növekedik.

Csökkenek a termelési mutatók a gépiparban (egy-egyeddel) és a villamos iparban (17,9%-kal) annak következtében, hogy a vállalatoknak nem volt elegendő saját forgóeszközük nyersanyagok, alkatrészek és üzemanyag beszerzéséhez. 1997 első negyedévében a forgácsológépek, trolibuszok, traktorpótkocsik, videomagnók és órák gyártása teljesen leállt.

Az építőipari termelés 23,9%-kal visszaesett. Az orosznyelvű népesség tömeges migrációjával összefüggésben erre csökkent a kereslet és olyan helyzet állt elő, amikor is az építkezések gazdaságtalanná váltak, mivel jóval olcsóbban lehetett vásárolni lakásokat azoktól, akik elhagyták Kazahsztán Köztársaságát.

A széniparban a kőszénbányászat visszaesett a felhasználók fizetésektelensége miatt.

A gáziparban 1997. január-március hónapjaiban a termelés mértéke 8,1%-kal csökkent. Ezzel együtt a természetes földgáz kitermelése 18,8%-kal (ezen belül a kőolajjal együtt kitermelt gázé 75,3%-kal) nőtt. A gázkonduktum kitermelésének 16,7%-os csökkenése 1997. január-március hónapjaiban azért következett be, mert az orenburgi gázfeldolgozó üzem csak korlátozott mértékben vett át gázt.

A mezőgazdaságban is folytatódik a termelés csökkenése. Az 1997. január-májusi időszakban a mezőgazdasági össztermelés folyó áron 44,1 milliárd tengét tett ki, ami az 1996. év hasonló időszakának 91%-a. A megművelt területek és a termelékenység csökkenése, a mezők szennyezettsége összefüggésben van a mezőgazdasági tech-

nológia helyzetének széleskörű romlásával, a vegyszerek, üzemanyagok és kenőanyagok, valamint a mezőgazdasági gépek deficitjével, illetve a német, ukrán, orosz nemzetiségűeknek a faluról történő eláramlásával. Figyelembe véve az elmúlt három esztendő termelékenységi mutatóit, megállapítható, hogy Kazahsztán nem tudja megtermelni a szükségleteit kielégítő gabonamennyiséget. Ez a probléma az elmúlt évek állami tartalékainak felhasználásával, az állattenyésztés költségeinek csökkentésével (a baromfi- és sertésletelek bezárásával), és a lakossági kenyérfogyasztás visszafogása révén oldható meg. Ez az egyik oka annak, hogy nem szállítottak a korábban megkötött külkereskedelmi szerződéseknek megfelelő mennyiségű gabonát, illetve az élelmezési rendeltetésű gabonafajták exportja 22%-kal, az étkezési búzaliszt exportja pedig 18%-kal tovább csökkent 1997 első negyedévében az előző év hasonló időszakához képest.

Az állatállomány és a hozamok csökkenése miatt csökkent a hús és a tej termelése. A gabonatermés 1996-ban csupán 116 millió tonna volt, ami csak a köztársaság 1961-65-ös öt éves időszakának legrosszabb terméseredményeivel hasonlítható össze.

Fejlesztés és export

1997. január-május időszakában a gazdaság és a szociális szféra fejlesztésére a legfrissebb adatok szerint 24 milliárd tengét fektettek be (ez az 1996. év hasonló időszak befektetéseinél 20%-kal kevesebb). A lakásépítés 50%-kal csökkent 1995-höz képest. Továbbra is komoly problémát jelent az adók és az illetékek alacsony mérvű behajtása. A lakosságnak ki nem fizetett fizetések, nyugdíjak és ösztöndíjak 1997 közepére 1 milliárd dollárnál nagyobb összeget tettek ki, ami felülmúlta az országban forgalomban levő készpénztömeget. Az 1996. év hasonló időszakával összevetve 1997. január-május hónapjaiban a FÁK országaiba irányuló export aránya 51%-ról

44%-ra csökkent, elsősorban a vasöntvények Oroszországba történő szállításának leállása miatt. A távolabbi külföldi országokba elsősorban nehézipari termékeket exportálnak (az adott termék teljes exportjának 91%-a) valamint ásványi anyagokat (47%), textilipari alapanyagokat és termékeket (83%), nyersbőrt (88%).

Oroszország árucserforgalmában Kazahsztán a harmadik helyet foglalja el Ukrajna és Belorusszia után. Kazahsztán külkereskedelmi forgalma Oroszországgal 1997. január-április hónapjaiban 1154,3 millió US dollárt tett ki, amelyben az export 642,4 millió US dollár volt, az import pedig 511,9 millió US dollár. Kazahsztán számára a szaldó pozitív, mértéke 130,5 millió US dollár. A végbe ment változások ellenére Kazahsztán gazdasága továbbra is jelentős mértékben az orosz piac felé orientálódik.

Külföldi befektetések

A külföldről származó befektetések aránya 19%. A befektetések összességében a legnagyobb súllyal (27%) a kőolajbányászat szerepel, utána következik a színesfémkohászat 7,1%-kal, a közlekedés és szállítás 7,5%-kal, az építőanyag-ipar 4,9%-kal; a szociális szférában 6 milliárd tenge tőkebefektetés történt, ami 25%-nak felel meg.

Növekedett a külföldi befektetések mértéke; csupán az elmúlt három esztendő alatt a befektetések összértéke felülmúlta az 5 milliárd dollárt. A külföldi befektetések célpontjai a kőolaj- és gázipar, bányászat, villamosenergia-ipar, telekommunikáció, közlekedés és szállítás valamint Kazahsztán katonai-ipari komplexuma.

Az 1997. év eleji állapotnak megfelelően Kazahsztán külföldi adóssága 3,6 milliárd US dollár. Az arany- és valutatartalékok az 1995-ös szinten maradtak és 1,3 milliárd US dollárt tesznek ki. Az ország nemzeti pénzege (a tenge) az 1996. év folyamán az US dollárhoz viszonyítva 13%-kal értékelődött le.

A Világbank szakértőinek véleménye szerint a bizonyult gazdasági helyzet ellenére Kazahsztán a makrogazdasági mutatók stabilizálása és a piacgazdaság strukturális átépítése terén sok tekintetben megelőzi a többi közép-ázsiai országot. Kapcsolatai az adományozó országokkal egészében sikeresen alakulnak. Kazahsztán Oroszország és Ukrajna után a FÁK gazdasági segélyben részesülő vezető három országa közé került (az 1997. év elejének megfelelő állapot idején körülbelül 2 milliárd dollárról van szó). Különböző hitelkereteket nyitottak: USA, Japán, NSZK, Oman, Franciaország, Nagy-Britannia, Ausztria, Kína, India, Pakisztán. A garanciaképesség növelése érdekében valuta- és gyémánttartalékokat képeztek, gyarapszik az ország aranytartaléka.

Mára a köztársaságban eladták a kisebb, privatizálásra szánt objektumok körülbelül kétharmadát, valamint az agráripari komplexumhoz tartozó vállalatok 93%-át. A tömeges privatizáció programja teljesen befe-

jeződött. A privatizációs befektetői kuponokért több mint 1700 vállalat részvényeit adták el. 1996-ban Kazahsztán kormánya előkészítette a privatizáció második szakaszának hároméves időszakra kalkulált tervét.

Vonzero

A kazahsztáni vezetés a távolabbi, az iparilag fejlett külföldi országokkal történő intenzív gazdasági kapcsolat-építés révén igyekszik megtalálni a kiutat a válságból. Az igen gazdag természeti kincsek és a potenciális felvevőpiac révén Kazahsztán elég vonzó a fejlett országok számára. A külföldi és a helyi vállalkozók sietnek kihasználni a pillanatnyi konjunktúrát a mielőbbi meggazdagodásuk érdekében. 1995 óta egyre több kazahsztáni nagyvállalatot, különösen a nyersanyagok és az üzemanyaggyártás, valamint az energetika komplexumához tartozó nagyvállalatokat adják át külföldi társaságok megbízások irányítása alá. Hivatalos adatok szerint 1997 elején a köztársaságban 2500 vegyes vállalat működik, 800 vállalatban külföldi befektetők vesznek részt. A legtöbb vegyes vállalat Törökország (120), Kína (69), Németország (59), USA (53), Oroszország (körülbelül 20) stb. részvételével jött létre. A kazahsztáni fél rendszerint nem megy elébe az oroszországi érdekeknek a privatizáció kérdésében és előnyben részesíti a külföldi társaságokat, amelyek deklarálják készségüket arra, hogy keményvalutában fizessenek.

Kapcsolatok

Kazahsztán 124 országgal tart fenn kereskedelmi kapcsolatokat. A kereskedelmi forgalom az 1996. év folyamán 20%-kal nőtt és elérte a 10 milliárd US dollárt. Az export 15%-kal nőtt. A külkereskedelmi mérleg pozitív szaldója 1,3 milliárd US dollárt. A FÁK-országokra esik a kereskedelmi forgalom 62%-a (ebből 49% Oroszországra), a távolabbi külföldi országokra pedig 38% (25% az európai országokra, 13% az ázsiai országokra).

Kazahsztánban megszüntették a 40%-os importtarifát, komplex intézkedéseket hajtanak végre a Nemzetközi Kereskedelmi Szervezetbe való belépés érdekében.

Alapvető kereskedelmi partnerek: FÁK országok, Németország, Hollandia, Kína, Törökország, Ausztria. Az utóbbi időben jelentősen megnőtt Dél-Korea és Olaszország részesedése.

Határozott reményeket fűznek a Kazahsztán, Oroszország, Kirgízia és Belorusszia között létesítendő vámszövetség beindulásához, valamint a LUKoil, Rosznyefty, Transznyefty (Oroszország), „Mobil Oil” és „Shevron” (USA), „Agip” (Olaszország) és „British gas” (Nagy-Britannia) társaságok részvételével létesítendő Kaspi csövezeték-konzorcium tervének megvalósításához.